

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

УДК 911.3

ДЕМОГРАФІЧНІ ЗМІНИ УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ НА ПРИКЛАДІ МІСТ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Мельник Л.В., Батиченко С.П.

Національний університет харчових технологій

Досліджено зміни чисельності міського населення Київської області за період з 1989–2017 роки. Визначено чисельність населення міст області за правилом Ципфа. Проаналізована ідеалістична (за правилом Ципфа) та реальна чисельність населення міст Київської області. Досліджено питання чисельності населення міст в залежності від ступеня впливу центру системи розселення. Проаналізовані тенденції динаміки чисельності населення міст Київської області за період з 1989–2017 роки.

Ключові слова: чисельність населення, демографічні зміни, міста, Київська область, динаміка, правило Ципфа, зони впливу центру розселення.

Постановка проблеми. Урбанізація на сучасному етапі розвитку характеризується динамічними змінами. Стрімкі зміни чисельності населення міст характерні для населених пунктів, які знаходяться в зоні впливу полюсів зростання. Разом з тим, на периферійних територіях все частіше зазнають стагнації. Відповідна ситуація можна яскраво проявляється на території Київської області, де ріст чисельності населення в містах приміської зони столиці є найвищий, а разом з тим характерно скорочення чисельності населення в містах на відстані від столиці понад 100 км. Дана проблема є гострою та актуальною на даному етапі розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні питання географії міст, геоурбаністики викладені у роботах вітчизняних вчених Ю. Пітюренка [12], О. Дронова [3], Г. Підгрушного [10], Л. Руденка [13], А. Доценка [2], К. Мезенцева [9, 10], та інших, а також зарубіжних дослідників – Г. Лаппо [6], Б. Хорева [7], С. Перчика [11] та інших. Сучасні роботи вчених з урбаністики також присвячені проблемам демографічного аналізу розвитку міст. Перетворення міського простору приміської зони столиці висвітлені у роботах К. Мезенцева, Н. Мезенцевої [1, 9, 10], Т. Маншиліної (Т. Ключко) [5, 8].

Метою роботи є аналіз зміни чисельності населення в містах Київської області та виділення причин формування складеної ситуації. Для досягнення мети дослідження поставлені наступні завдання: дослідження змін чисельності міського населення Київської області за період з 1989–2017 роки; аналіз чисельності населення міст Київської області за правилом Ципфа, та порівняння ідеалістичної (за правилом Ципфа) та реальної чисельності населення міст Київської області; дослідження тенденції динаміки чисельності населення міст Київської області за відповідний період.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні міста відрізняються від сільських поселень передусім людністю, в Україні до міст відносять всі поселення, що мають населення понад 10 тис. осіб. Крім них, до категорії міст належать і менші за людністю поселення, які історично

склалися як міста. При цьому враховуються як заняття населення, так і спосіб їх життя. Ознаками міського способу життя є вищий благоустрій поселень (наявність централізованого водо- і теплопостачання, впорядкованих вулиць, зон відпочинку та інше), особливе (міське) управління, вищий рівень забезпеченості населення об'єктами соціальної інфраструктури, наявність міського житлового фонду, багатоповерховість забудови та інше. В Україні сформувалися різні за чисельним складом, функціональним спрямуванням міста. За даними офіційної статистики у 2017 році в Україні нараховувалося 460 міст

Станом на 1 січня 2017 року в Київській області нараховувалося 24 міста з чисельністю населення 878 962 осіб (51% населення області не враховуючи чисельність населення столиці) та 2 «мертвих міста» – Прип'ять та Чорнобиль. За період 1989–2017 рр. чисельність населення міст області виросло на 6%, абсолютний приріст склав 49 320 осіб. За часи незалежності держави статус міста отримали два населені пункти області – це м. Ржищів (1995 р.) та м. Буча (2006 р.).

Опираючись на офіційні статистичні джерела та містобудівну практику в кількісному вимірі в регіоні основну частину складають малі міста – 20 міст (83% від загальної кількості), в яких проживає 52% населення Київської області. Міста Ірпінь та Бориспіль відносяться до категорії середніх міст, в яких проживає 13% населення області. І відповідно у великих містах – Біла Церква та Бровари, проживає 35% населення.

В ідеальному випадку населення будь-якого міста прагне бути рівним кількості населення найбільшого міста, поділеного на порядковий номер (ранг за кількістю) даного міста в ранжованому ряді. Кількість населення будь-якого міста залежить від його рангу, тобто місця в ряді міст країни, економічного району, адміністративної одиниці. Даний ідеальний випадок є правилом Ципфа (Zipfa) [3, с. 200–201]. Таким чином, в ідеальній ситуації головним містом області є м. Біла Церква, оскільки м. Київ є окремою адміністративною одиницею. Відповідно за даним правилом чисельність населення в м. Бровари у 2017 році

мало становити 103,9 тис. осіб, тоді як в реальним є показник у 100,9 тис. осіб, що складає 3% відхилення між реальним та ідеалістичним випадками (рис. 1). Відповідна ситуація характерна для м. Ірпінь. Перевищення реальних показників чисельності населення від ідеалістичних характерне і для м. Бориспіль та м. Ржищів на 14% та 16% відповідно. Для решти міст Київської області реальний показник чисельності населення значно менший ніж ідеалістичний, який розраховується за правилом Ципфа. Понад 30% відхилення, перевищення ідеалістичних над реальними показниками, характерні для м. Обухів, м. Вишгород, м. Буча, м. Славутич, м. Переяслав-Хмельницький. 20-30% відхилення характерне для наступної групи міст: Кагарлик, Васильків, Березань, Тетіїв, Сквиря, Яготин, Боярка, Українка. Для таких міст області як Фастів, Вишневе, Богуслав, Тараща, Миронівка, Узин перевищення показника ідеалістичного від реального складає від 10-20%. В області немає міст, в яких би співпадали ідеалістичні та реальні показники, що свідчить про неможливість уніфікованості показників під єдину стратегію розвитку. На стан та зміни демографічних показників здійснює ряд факторів.

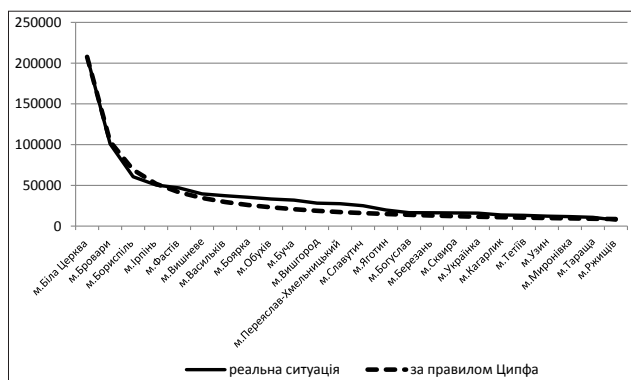

Рис. 1. Чисельність населення міст Київської області за правилом Ципфа та реальна ситуація у 2017 р.

На зміни як демографічних, так і соціально-економічних показників здійснює вплив центру системи. Ю.І. Пітюренко виділено зони впливу центру залежить від зони транспортної доступності, а саме, зона 1-годинної доступності (30-35 км); зона 1½-годинної доступності (45-50 км); зона 2-годинної доступності (60-65 км). Відповідно до зазначеного центр системи має ступінь впливу зв'язків – інтенсивний, середньо інтенсивний і слабкий [12, с. 36-37]. Між головним центром системи та його супутниками існують міцні трудові зв'язки, що проявляється у рості чисельності населення.

За період з 1989-2017 рр. в межах міст Київської області спостерігалися наступні особливості динаміки чисельності населення, які пов'язані зі ступенем інтенсивності зв'язків центру з містами:

1) у 14 міст області спостерігалось скорочення населення, що складає 58% міст області;

2) понад 20% скорочення чисельності населення за досліджуваний період характерно для наступних міст області: Яготин, Ржищів, Тараща, Узин, Миронівка;

3) у 9 містах скорочення чисельності населення за досліджуваний період складає понад 10%.

Дана група міст відноситься до 2-годинної транспортної (60-65 км) зони впливу соціально-економічного центру м. Києва та слабкими зв'язками з центром. Разом з тим такий центр як м. Біла Церква не здійснює впливу на зміни демографічних показників в межах даних міст;

4) в межах 10 міст регіону сформувалась позитивна динаміка зміни чисельності населення, що складає 42% міст області;

5) у 7 міст регіону зростання чисельності населення характеризується понад 20%. Дану групу міст формують міста у 1-годинної транспортної доступності до центру системи розселення та з інтенсивними трудовими і соціально-побутовими зв'язками з центром (30-35 км), тобто м. Бориспіль, м. Буча, м. Бровари, м. Вишневе, м. Ірпінь та м. Вишгород. Винятком є новопобудоване місто для працівників ЧАЕС – м. Славутич.

Таблиця 1

Динаміка чисельності населення міст Київської області за період 1989-2017 рр.

Місто	1989 р.	2001 р.	2017 р.
м. Березань	14 885	17 516	16452
м. Біла Церква	196 878	196 023	207745
м. Богуслав	19 107	16 911	16516
м. Бориспіль	50 508	53 336	60619
м. Боярка	38 773	34 502	35459
м. Бровари	82 042	86 165	100866
м. Буча	26 115	28 279	31959
м. Васильків	40 277	39 340	37332
м. Вишгород	20 628	22 867	28224
м. Вишневе	30 669	34 295	39540
м. Ірпінь	38 710	39 950	50434
м. Кагарлик	14 065	13 802	13669
м. Миронівка	15 973	13 253	11635
м. Обухів	30 177	32 737	33237
м. Переяслав-Хмельницький	29 483	31 621	27548
м. Прип'ять	Відселено	-	-
м. Ржищів	9 835	8 436	7447
м. Сквиря	19 273	18 009	16223
м. Славутич	11 364	24 549	25096
м. Тараща	14 340	13 307	10799
м. Тетіїв	14 605	15 111	13268
м. Узин	16 469	13 179	12201
м. Українка	16 327	13 978	15997
м. Фастів	53 861	51 552	46879
м. Чорнобиль	Відселено	-	-
м. Яготин	25 278	23 556	19817

Висновки. За період незалежності України зміни чисельності населення в межах міст Київської області характеризуються різними особливостями, що в першу чергу пов'язано з впливом центру системи розселення та відповідно віддаленістю від даного центру. Зростання чисельності населення характерне для міст області, які є супутниками столиці і знаходяться у зоні 1-годинної транспортної доступності до центру системи розселення, та відповідно пов'язані з ним інтенсивними трудовими та соціально-культурно-побутовими зв'язками. З віддаленістю від центру спостерігається скорочення чисельності населення в містах області. Саме тому, в області варто

створити сприятливі умови для функціонування позначить на рості чисельності населення, соціально-економічному розвитку навколишніх міст.

Список літератури:

1. Mezentsev K. New Social and Economic Processes in Kyiv's Hinterland [Текст] / K. Mezentsev, I. Brade, N. Mezentseva // Часопис соціально-економічної географії. – 2012. – Вип. 12(1). – С. 156-160.
2. Доценко А. І. Концепція розселення населення. – К.: РВПС України НАН України, 2008. – 72 с.
3. Дронова О. Л. Геоурбаністика: навч. посіб. [Текст] / О. Л. Дронова. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. – 419 с.
4. Кількість та територіальне розміщення населення України за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року // Всеукраїнський перепис населення України, 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/publications/>.
5. Ключко Т. І. Приміська зона та міста-супутники як об'єкти суспільно-географічного дослідження [Текст] / Т. І. Ключко // Економічна та соціальна географія: Наук. зб. – 2013. – Вип. 2(67). – С. 207-213.
6. Лаппо Г. М. География городов: Учебн. пособие для геогр. ф-тов вузов. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. – 480 с.
7. Малый город: социально-демографическое исследование небольшого города / ред. Б. С. Хорев. – М.: Издательство Моск. ун-та, 1972. – 240 с.
8. Маншиліна Т. І. Суспільно-географічне дослідження розвитку міст-супутників та приміської зони Києва [Текст]: автореф. дис. ... к. геогр. н.: 11.00.02 / КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2015. – 20 с.
9. Мезенцев К. В. Тренди розвитку міських поселень в Україні: стійкі та вразливі міста [Текст] / К. В. Мезенцев // Вісник КНУ. Географія. – К., 2013. – Вип. 1(61). – С. 31-36.
10. Мезенцев К. В., Підгрушній Г. П., Мезенцева Н. І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація: монографія [Текст] / К. В. Мезенцев, Г. П. Підгрушній, Н. І. Мезенцева. – К.: ДП «Прінт сервіс», 2014. – 132 с.
11. Перцик Е. Н. Геоурбаністика: учебник [Текст] / Е. Н. Перцик. – М., 2009. – 432 с.
12. Пітюренко Ю. І. Розвиток міст і міське розселення в Українській РСР (особливості розвитку і розміщення, типологія, територіальні системи і перспективи): монографія [Текст] / Ю. І. Пітюренко. – К., 1972. – 187 с.
13. Функції городів і їх вплив на простір / под. ред. Л. Г. Руденко. – К.: Фенікс, 2015. – 292 с.
14. Чисельність наявного населення на 1 січня 2017 року [Текст]: статистичний бюлетень / Державний комітет статистики України / М. Б. Тімоніна (відп. за вип.). – К.: Б.в., 2016. – 86 с.

Мельник Л.В., Батыченко С.П.

Национальный университет пищевых технологий

ДЕМОГРАФИЧЕСКИЕ ИЗМЕНЕНИЯ УРБАНИЗИРОВАННЫХ ТЕРРИТОРИЙ НА ПРИМЕРЕ ГОРОДА КИЕВСКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация

Исследованы изменения численности городского населения Киевской области за период с 1989-2017 года. Определена численность населения городов области по правилу Ципфа. Проанализирована идеалистическая (по правилу Ципфа) и реальная численность населения городов Киевской области. Исследован вопрос численности населения городов в зависимости от степени влияния центра системы расселения. Проанализированы тенденции динамики численности населения городов Киевской области за период с 1989-2017 года.

Ключевые слова: численность населения, демографические изменения, города, Киевская область, динамика, правило Ципфа, зоны влияния центра расселения.

Melnyk L.V., Batychenko S.P.

National University of Food Technologies

DEMOGRAPHIC CHANGE OF URBANIZED TERRITORIES AT THE EXAMPLE OF THE CITIES KYIV REGION

Summary

Changes in the number of urban population of the Kiev region for the period from 1989-2017 were researched. The number of cities population in the region according to the Zipf's rule of was determined. The idealistic (according to the Zipf's rule) and real population of the cities of Kyiv region are analyzed. The issue of population size of cities is investigated, depending on the degree of influence of the center of the settlement system. The tendencies of population dynamics of cities of the Kyiv region for the period from 1989-2017 are analyzed.

Keywords: population size, demographic changes, cities, Kyiv region, dynamics, Zipf's rule, resettlement center zones of influence.